

Posudek oponenta disertační práce

Alena Rybníčková: Happening: Mezi záměrem a hrou

Studijní obor: Autorské herectví, jeho teorie a psychosomatika

Oponent: doc. MgA. Jan Hančil

Alena Rybníčková jako aktivní občanka několik let objevovala možnosti, jak vyjadřovat své postoje prostřednictvím happeningových akcí ve veřejném prostoru. Snažila se tímto způsobem proměňovat podobu komunální i té „velké“ politiky. Doktorské studium na AMU pojala právě jako příležitost hlouběji studovat povahu happeningu a intervencí ve veřejném prostoru. Během doktorského studia se souběžně začala měnit i perspektiva autorky. Účel akce a její bezprostřední impakt již nebyl tím nejdůležitějším aspektem, stále důležitější místo zaujímal hledání autenticity respektive kvality komunikace během akce samotné a v jejím pozadí také sjednocujícího elementu – hry. V této polaritě se pohybuje také její disertační práce, jak napovídá samotný název: mezi záměrem a hrou. Potud tedy tematické vymezení práce samotné. Pokud bychom hledali též základní výzkumnou otázku, kterou autorka ve své práci řeší, pak by jí patrně bylo: jak být férovým hráčem ve veřejném prostoru, jak i v politickém happeningu hrát čistou hru bez faulů.

V žánru, jaký představuje politický happening, nejde o úplně triviální otázku. Doktorandka ji řešila poctivě v celém průběhu rozkrývání svého disertačního projektu, průběžně publikovala, většinou se spoluautory z Ústavu filosofie a religionistiky FFUK. Odpovědi na otázky, které ji zajímají, hledala také v okruhu témat katedry autorské tvorby a pedagogiky. V konfrontaci happeningu s pojetím otevřené hry Ivana Vyskočila byla nucena klást si nepříjemné otázky, do jaké míry je možná proměna z antagonisticky aktivistického na hrový (partnerský) vztah. Postupně se mění její vztah k happeningu, všímá si vnitřního řádu události samotné, volby prostředků, přiměřenosti provedení, začíná hlouběji analyzovat strukturu akce, její inherentní kvality jako společenské události provozované ne pouze pro hledáčky kamer, ale s akcentem na vnitřní koherenci jejího průběhu. V souladu se zvolenou metodou krouží kolem zvolených témat, ve velké míře zapojuje svědectví účastníků, východisko akce, její rámec, nezříká se hodnotící postoje a až obsesivně se vrací k některým detailům, rozebírá alternativní scénáře, promýšlí možnosti.

V úvodní kapitole popisuje, jak se dostala od realizace happeningů k jejich výzkumu, jaké vlivy na ni během doktorského studia působily, charakterizuje žánr své disertační práce a okruh recipientů práce. Doktorandka zmiňuje, že po jisté době vzdala snahu o diskurs založený na široké rešerši tématu a obrátila se k esejistickému stylu. Uvádí také, že práce vstřebala starší dílčí texty a její struktura je tím poznamenána. V tom má nepochybně pravdu. Pokud jde o žánr práce, je její čtenář – i po přečtení důkladného úvodu, který práci kontextualizuje – stále spíše na pochybách. Výzkumná metoda má patrně nejbliže k uměleckému výzkumu. V tomto případě bychom však přívlastek „umělecký“ chápali spíše v přeneseném slova smyslu, jako „umění politického happeningu“. Jde o praktický experimentální výzkum komunikace ve veřejném prostoru, komunikace, která má nepochybně jak politickou tak divadelní dimenzi.

V následující kapitole se snaží definovat happening, najdeme zde historický exkurz k počátkům tohoto fenoménu, poté obrací pozornost na jeho specificky českou podobu, precizuje pojmové vymezení zejména s ohledem na inflaci tohoto pojmu v současném kulturně publicistickém žargonu a definuje své pojetí politického happeningu. V kapitole označené Momenty autorka vytyčuje rámec hřiště a definuje dílčí kvality či charakteristiky, které jsou pro úspěšný happening rozhodující; jde o různorodou směs pojmů. Autorka uvádí, že „*k zachycení jednotlivých momentů jsem zvolila způsob slovníkových hesel. Přibližuji a obkružuji je spíše asociálně než systematickou argumentací*“. Zvolený přístup je sice možný, ale ve výsledku místy působí didakticky, nabádavě. Na půdě divadelní fakulty bychom předpokládali například poučenější definici situace, ale i dalších pojmů. Za problematiku pokládám rozlišení symbolu a znaku, protože sémiotika považuje symbol za jeden z typů znaku. Tyto problémy ale možná vyplývají z nejasného adresáta práce. Doktorandka předpokládá, že práci píše jako příručku pro aktivisty a organizátory happeningů jako poučení, jak dobře realizovat happeningy. Nejsem si ale jist, jestli se sama tohoto předsevzetí vždy drží.

V následující kapitole se doktorandka podrobně věnuje sedmi akcím, které strukturovaně popisuje v pasáži označené jako Kartotéka happeningů. Tato pasáž obsahuje vždy základní kontext akce, vyjádření/zhodnocení organizátora/účastníků akce a nakonec jakési stručné zhodnocení autorky.

V kapitole Mezi záměrem a hrou autorka ukotvuje happening mezi dvě existenciální konstanty: boj a hru. Za velmi zajímavé považuji ty pasáže, v nichž se doktorandka po vytyčení prostoru pouští do témat, která ji přednostně zajímají, a to jsou většinou témata spojená se zapojením imaginárních prvků, využití symbolů, funkce tradiční, ritualizované obřadní struktury. Velký prostor doktorandka věnuje porovnání dvou akcí, jedné z pohledu autorky úspěšné (Svatořečení Václava K.) a druhé, která vlivem různých okolností svůj potenciál vyžít nedokázala (Korunovační průvod). Autorka zde velmi podrobně rozebírá jejich charakter, použité symbolické elementy jakož i satirický potenciál. Jde o velmi vhodně zvolené příklady, na jejichž srovnání autorka patrně nejpregnantněji definuje své teze.

Za přínosnou považuji také její analýzu současné situace, ve které je stále obtížnější realizovat happeningy. Ty jsou z podstaty věci intervencí do veřejného prostoru s potenciálem vyhraněně artikulovat problémy, které se politický establishment snaží zamést pod koberec. To ale předpokládá jistý status quo, řád a pravidla, která by bylo možno happeningem narušit. Dnes si ale roli aktivistů osvojují sami politici – nominovali se do role aktivistů, předstírají zájem o veřejné blaho a skutečné občanské aktivisty připravili o výrazové prostředky. Autorka uvádí příklad „happeningu“ neofašisty Konvičky na Staroměstském náměstí, jako „úspěšně“ realizované intervence ve veřejném prostoru. V okamžiku, kdy je společnost radikalizovaná a rozpolcená, se prostor pro symbolickou a hrovou intervenci zmenšuje. To je také závěr analýzy Aleny Rybníčkové, se kterým nelze než souhlasit. V tom tvoří skutečnou tečku práce až její post skriptum. Z něho lze také vydedukovat skutečného čtenáře této práce: jsem přesvědčen, že je jím sama autorka. Tak jako její výzkum představuje hledání autentické intervence do veřejného prostoru, tak také disertační práce je ve skutečnosti do značné míry bilancí jejího života s happeningy.

Práce Aleny Rybníčkové je založena na terénní práci, praktickém výzkumu, jakož i na strukturních a tematických analýzách politických happeningů. Práce je pečlivě redigovaná, má adekvátní rozsah. Celkem jde o více než 200 normostran textu včetně (četných a často rozsáhlých) citací a četných poznámek. Práce je doplněna přílohami – přepisy tří rozsáhlých rozhovorů s Václavem Němcem, Ivanem Vyskočilem a Janou Pilátovou a Manuálem politického happeningu. Práce je napsána čtivým jazykem, z autorčina stylu je zřejmé zaujetí tématem.

Práce Aleny Rybníčkové splňuje kritéria kladená na disertační práci v oboru Autorské herectví, jeho teorie a psychosomatika, proto ji rád doporučuji k obhajobě.

V Praze, 21. března 2018

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Jan Hlavka', with a large, sweeping flourish at the end.